

Mottagare: Utbildningsdepartementet

RF Dnr: 397/20–03

Datum: 11 november 2020

Sveriges Riksidrottsförbunds (RF) yttrande avseende den framlagda promemorian *U2020/04134/GV – Idrottsutbildningar i gymnasie- och gymnasiesärskolan*

Sammanfattning

RF tillstyrker utredningens samtliga förslag, med några justeringar. RF anser att promemorians huvudlinje, att föreslå ett system för ungdomar att kunna kombinera en elitidrottssatsning med gymnasiestudier är bra. I ett gemensamt system för alla, såväl individuella idrotter som lagbollidrotter, menar RF att det är viktigt att möta de olika idrotternas särart avseende förutsättningar och behov. Med adekvat finansiering, lokala alternativ samt ökade möjligheter till utbildning och validering för specialidrottslärare bådär detta gott inför framtiden.

RF vill dock framföra ett antal synpunkter och önskar också förtydliganden i några av promemorians olika delar. Synpunkterna handlar främst om kapitlet kring urval där RF inte instämmer med förslaget till formulering i förordning avseende benämningen elitnivå och lydelsen kring kön. Vidare har RF önskemål om förtydligande/ändringar i förslaget om nationella krav, i förslaget om undantaget från avgiftsfri utbildning samt i förslaget som handlar om det lokala alternativet.

Även om utredningen i många delar är bra uttrycker flera av RF:s specialidrottsförbund (SF) en oro inför den neddragning av antalet platser som förslaget uttrycker. SF befarar att ett färre antal platser innebär ett svårare urval av elever, ett urval som redan idag är en komplex utmaning. RF instämmer i den utmaningen men anser samtidigt att utredningen ger goda motiv till att en minskning av det totala antalet platser är nödvändig. Idag nyttjas

inte alla tillstyrkta platser i NIU-systemet och flera av de elever som antas anses inte bedriva någon elitsatsning. Dessutom öppnar utredningen för lokala alternativ som ger möjlighet för de elever som inte kommer att rymmas i det nya riksrekryterande systemet men ändå vill satsa vidare på sin idrott, eller för elever som helt enkelt har en god utvecklingsmiljö på hemmaplan.

RF:s synpunkter på utredningens förslag

4.1 Gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott ersätter riks-idrotts-gymnasium och nationellt godkänd idrottsutbildning

RF tillstyrker förslaget med ett samlat system. RF vill, likt utredningen, trycka på betydelsen av att möta behoven både från individuella idrotter och (stora) lagbollidrotter. RF ser att det, i samverkan med SF, blir RF:s roll att genom sitt förslag till Skolverket möta behov utifrån idrotternas särart, där de utvecklingsverktyg SF producerat för att beskriva sin elitidrottsutveckling blir viktiga redskap.

RF lyfter även vikten av ett passande namn för det nya idrotts-gymnasiesystemet. Namnet har betydelse och blir ofta ett värdefullt varumärke för såväl huvudmän som för respektive idrott. RF anser att namnet bör synliggöra att det är en riksrekryterande utbildning kopplat till en specifik specialidrott. RF:s förslag är därför att utbildningen benämns **Riksgymnasium med specialidrott (RG)**. För den enskilda skolan och idrotten blir namnet i praktiken således Riksgymnasiet innebandy (RG innebandy), Riksgymnasiet orientering (RG orientering) osv.

4.2 Det ska finnas nationella krav för att få vara en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott

RF tillstyrker förslaget till ändring av Gymnasieförordningen kap 5 § och menar att det är bra med nationella krav för de huvudmän som ska inrymmas i det nya systemet. Den idrottsliga miljön tillsammans med en gymnasieutbildning av hög kvalitet och flexibilitet är avgörande för en positiv utveckling hos eleverna. Kraven på dessa miljöer kommer att se olika ut utifrån idrotternas skilda förutsättningar och behov. För vissa idrotter handlar det om att skapa

utvecklingsmiljöer med stark koppling till lokala föreningar i samverkan med skolan, medan det för andra idrotter handlar om att skapa helhetskoncept där de nya idrottsgymnasierna (tillsammans med SF) ansvarar för all idrottslig utveckling, träning och tävling.

RF menar att de gymnasie- och gymnasiesärskolor som ska ingå det nya systemet ska sträva mot att erbjuda eleven hög kvalitet gällande den idrottsliga och den utbildningsmässiga delen samt för fritiden, ett så kallat holistiskt perspektiv. RF anser att begreppet *utvecklingsmiljö* beskriver en sådan helhet och föreslår RF en ändring under punkt 2 från idrottslig miljö till *utvecklingsmiljö* i Gymnasieförordningen 5 kap, 23§; Vidare vill RF trycka på att det är just behovet av att kunna kombinera utbildning och elitidrott som står i centrum varför det skulle vara tänkbart att byta plats på underpunkterna a) och c) i punkt 1. ”En gymnasie- och gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott ska godkännas om

1. det finns ett nationellt intresse av utbildningen för att tillgodose
 - a) elitidrottens krav,
 - c) behovet av att elever kan kombinera utbildning och elitidrott.
2. huvudmannen har tillgång till den *utvecklingsmiljö* som behövs för en ändamålsenlig utbildning med specialidrott.
3. utbildningen är av god kvalité.
4. huvudmannen kan visa att det finns förutsättningar för ett etablerat samarbete med ett specialidrottsförbund som är relevant för utbildningen.

En utbildning enligt första stycket ska vara riksrekryterande.”

4.3 Bestämmelserna om var ansökan ska lämnas ska förbli oförändrade

RF tillstyrker förslaget om var ansökan ska lämnas.

4.4 Skolverket beslutar om utbildningen efter förslag från Riksidrottsförbundet och yttrande från ett specialidrottsförbund

RF tillstyrker utredningens förslag men anser att det även bör framgå i gymnasieförordningen kap 5 §23 att RF:s uppdrag ska innefatta att ge förslag på vilka idrotter samt discipliner/grenar inom respektive idrott som är aktuella samt vilka skolenheter som avses hos respektive huvudman.

4.5 Staten och kommunerna ska dela på kostnaden för ämnet specialidrott

RF tillstyrker förslaget att staten och kommunerna ska dela på kostnaden för ämnet specialidrott, vilket också är en förutsättning för att förslaget som helhet ska bli hållbart. Dock anser RF att det ytterligare behöver klargöras vem som ska bekosta vad i det nya systemet för att säkerställa full kostnadstäckning.

RF är positiv till att även fortsatt få i uppdrag att fördela statsbidraget. RF får då möjlighet att utifrån ett nationellt perspektiv tillgodose elitidrottens krav genom att väga in de olika idrotternas förutsättningar och behov för de aktuella utvecklingsmiljöerna. RF förutsätter därmed fullt mandat att dimensionera storleken på bidraget utifrån en bedömning av idrotternas behov. Detta inom den ram som ges i regleringsbrev till RF.

4.6 Utbildningen ska vara avgiftsfri med undantag för den utrustning som behövs för elitidrotten

RF tillstyrker förslaget om undantag i skollagen avseende den individuella utrustning som behövs för elitidrotten. Samtidigt noterar RF några frågetecken. RF anser att den föreslagna lydelsen i skollagen 15 kap 18 a §: "*..... avser individuell utrustning och liknande som en elev behöver*" är svårtolkad och att ordet *liknande* bör förtydligas. Vidare undrar RF hur en huvudman ska kunna bedöma en vårdnadshavares ekonomiska möjligheter att bära kostnadsansvar redan initialt? Om en huvudman skulle bedöma att en vårdnadshavare inte kan bära kostnadsansvar tillfaller kostnadsansvaret istället huvudmannen vilket inte verkar rimligt, åtminstone inte när det handlar om större belopp.

RF anser också att det finns oklarheter kring vad som händer om en elev eller dennes vårdnadshavare får helt ändrade förutsättningar under pågående utbildning samt vad som händer när en "utrustning" blir obrukbar under pågående utbildning. Även här ställer RF sig frågan om det verkligen kan anses rimligt att en huvudman kan och vill gå in och ta kostnaderna i de fall det handlar om stora belopp.

4.7 Lika möjligheter till utbildning oavsett kön samt andra frågor om urval

RF ställer sig positiv till förslaget att urvalsreglerna ska kompletteras. Däremot har RF synpunkter på hur de kompletterande urvalsreglerna avseende *elitnivå* och *kön* uttryckts i förslaget gällande kap 5 § 26 i Gymnasieförordningen.

Begreppet *elitnivå* är svårdefinierat och kräver därför en särskild kommentar. Inom idrotten uttrycks en elitidrottssatsning på väg mot internationell seniornivå som *elitförberedande* eftersom ungdomar som är 14–15 år inte uppnått elitnivå i de flesta idrotter. Deras idrottsliga nivå benämns därmed inte heller som elitnivå. RF anser således att begreppet *elitidrottsförberedande* bör användas i den text som beskriver själva verksamheten inom idrottsgymnasiesystemet. Däremot kan benämningen *elitidrott och elitidrottsnivå* användas när det gäller idrottsgymnasiernas syfte och mål dvs. det elitidrottssatsningen ska leda till.

Utifrån ovanstående är den föreslagna förordningstexten "Vid urval ska hänsyn tas till den elitnivå som den sökande uppnått i sin ålderskategori i den aktuella specialidrotten." något som både RF och SF anser bör omformuleras. RF föreslår istället formuleringen som följer: "Vid urval ska hänsyn tas till den sökandes idrottsliga ambition, potential och resultat."

RF:s förslag till lydelse ligger även i linje hur urval diskuteras inom det så kallade samordnade elitidrottsstödet, där alla tre stödorganisationerna inom svensk elitidrott ingår, Sveriges Olympiska Kommitté (SOK), Sveriges Paralympiska Kommitté (SPK) och RF.

Motiveringen till formuleringen är att omfattande forskning entydigt visar att de ungdomar som resultatmässigt presterar bäst under de tidiga ungdomsåren inte nödvändigtvis är de

som presterar bäst som seniorer. RF menar därför att det inte är av godo att den sökandes idrottsliga nivå så explicit lyfts fram i förordningstexten. Vidare visar mängder av både nationella och internationella studier att risken att förväxla "talang" med fysisk och social mognad är stor, vilket är kopplat till den problematik inom ungdomsidrotten som benämns "relative age effect (RAE)". Det innebär att de ungdomar som är födda tidigt på året och som i många fall är mer fysiskt mogna än de som är födda under årets andra hälft ofta premieras i urvalsprocessen. Det långsiktiga arbete som idrotten har bedrivit under flera år för att motverka allt för tidiga urval och för tidig specialisering inom barn- och ungdomsidrotten riskerar dessutom att bli kontraproduktiv om förordningen särskilt betonar uppnådda resultat med en benämning (elitnivå) som idrotten inte själv använder för dessa åldersgrupper.

Istället menar RF att den sökandes ambition (vilja) är den allra viktigaste parametern när det gäller att klara en elitidrottssatsning i kombination med studier och att vara införstådd med vad det innebär att göra en elitidrottssatsning mot internationell elitnivå. Den idrottsliga potentialen (utvecklingen) handlar om bedömda förutsättningar hos eleven att utveckla sig mot en elitidrottslig nivå. Slutligen när det gäller resultat (färdighet) handlar det om att bedöma såväl idrottslig färdighetsnivå, tekniskt och taktiskt som idrottslig ranking och uppnådda resultat. Den idrottsliga färdighetsnivån är naturligtvis viktig men poängen här är att den inte bör vara den enda utpekade urvalsfaktorn.

Vidare har RF synpunkter på den del i förordningen som avser **kön**. RF anser att förslaget till text i förordningen dvs. att "*Om idrottens bedrivs könsuppdelad ska en sökande vid urvalet jämföras med andra sökanden av samma kön.*" är onödig och verkningslös eftersom idrotten till största delen är könsuppdelad.

Idrottsrörelsen har som mål att det finns likvärdiga möjligheter för flickor och pojkar att satsa på sin idrott och att samma förutsättningar ges att nå internationella framgångar. Idrottsgymnasierna är en otroligt viktig och för många idrotter avgörande rekryteringsbas till

förbundens landslagsverksamhet för både damer och herrar. Urvalet till idrottsgymnasiesystemet måste således enligt RF ske utifrån vad hela verksamheten idrottsligt ska leda till dvs. elitidrottare på internationell seniornivå som tävlar om medaljer på OS, VM och EM eller motsvarande. Gränsen för så kallad "elitnivå", i vissa idrotter varken ska eller kan jämföras mellan flickor och pojkar. Det riskerar att bli missvisande eftersom flickor tyvärr fortfarande, inom många idrotter, inte har samma förutsättningar som pojkar.

Idrotten är helt enkelt i behov av att kunna fördela platserna inom systemet mellan flickor och pojkar utifrån vad verksamheten ska leda till. RF är dock medveten om att detta idag inte är förenligt med rådande lagar, men vill hänvisa till att Skolverket i sin hemställan på sidan 6–7, under rubriken "*Skolverket föreslår att en utredning tillsätts om fördelning av platser för flickor och pojkar*", föreslår att en utredning bör se över om det finns skäl för en särskild reglering för idrottsgymnasier för att möta idrottens behov. RF kan inte utläsa av utredningens förslag att någon sådan utredning genomförts och önskar därför ett förtydligande på den punkten. RF menar att idrotten har ett behov av undantag genom exempelvis ett tillägg för Riksgymnasier med specialidrott i Diskrimineringslagen (DL) 2 kap § 6 för att kunna rekrytera rätt elever och säkerställa att såväl kommunala som statliga medel får bästa verkningsgrad.

RF är vidare positiv till en ändring av förordning (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet där jämställdhetsperspektivet lyfts. RF menar dock att det även vore önskvärt om det av förordningen tydligare framgick det som uttrycks i promemorian (s. 64), nämligen att RF förutom att fördela statsbidraget aktivt bör följa huvudmännens antagning till utbildningarna och därigenom bidra till att både flickor och pojkar får goda möjligheter och villkor att utvecklas till seniora elitidrottare.

4.8 Vissa kurser i idrott och hälsa behöver ses över i särskild ordning – specialidrott kan ses över i det kontinuerliga arbetet med styrdokumentet

RF ställer sig positiv till förslaget att möjliggöra för ungdomar som inte kommer att rymmas inom det nya systemet, eller som har goda möjligheter att kombinera en elitidrottssatsning

med gymnasieutbildning på hemmaplan, att ändå kunna vidareutvecklas inom sin idrott, i samverkan med skolan. Däremot är RF inte lika säker på att det är inom ämnet *Idrott och hälsa specialisering 1 och 2*, som denna möjlighet ska ges eftersom prestationsbegreppet inte rimmar med ämnets syfte och målgrupp.

RF ser hellre att ett nytt nationellt ämne tas fram av Skolverket som riktas mot prestationsutveckling och tävling och där det ska vara möjligt att göra ett idrottsligt urval. Ett ämne, exempelvis "Tävlingsidrott", 200 poäng inom ramen för det individuella valet skulle kunna fylla en viktig funktion för att tillmötesgå behovet av en väldigt viktig lokal lösning. Ämnesbehörighet bör ges till både legitimerade lärare i specialidrott och legitimerade lärare i ämnet Idrott och hälsa.

RF ser också ett värde i att ämnesplanerna inom *Idrott och hälsa specialisering 1 och 2*, får vara kvar som de är för de elever som önskar mer *Idrott och hälsa* på gymnasiet utan fokus på prestation.

4.9 Insatser behövs för att få fler legitimerade och behöriga lärare i specialidrott

RF tillstyrker utredningens förslag och menar att det är viktigt att tidigare kunskaper och erfarenheter ska kunna valideras så att fler obehöriga lärare vill och kan bli behöriga och legitimerade. RF anser att specialidrottslärarna och tränarexperterna är nyckelfaktorer i en kvalitetssäkrad utvecklingsmiljö. Det kräver en hög kompetens att leda och utveckla unga idrottare från junior till internationell elit. Det handlar alltså inte enbart om att ha en lärarutbildning med allmänna kunskaper inom ämnet specialidrott utan avgörande viktigt är att läraren har fördjupade kunskaper och färdigheter inom aktuell gren/disciplin.

Sammanfattningsvis är ämnet specialidrott ett kunskapsämne som även ställer krav på en hög idrottsvetenskaplig kompetens.

4.10 Utbildning på entreprenad i ämnet specialidrott bör även i fortsättningen bara tillåtas i undantagsfall när det medges av regeringen

RF har inga synpunkter på förslaget men vill samtidigt framhålla en tidigare ståndpunkt.

Även om regeringen skulle besluta om dispens för utbildning i ämnet specialidrott på

entreprenad är det RF:s uppfattning att det inte bör göras utan en bortre tidsgräns och inte utan att en samtidig utvärdering och/eller uppföljning genomförs. Vilka konsekvenser får det för undervisningen i ämnet? Vilken roll får lärarna i ämnet i det övriga lärarkollegiet? Vilket ansvar läggs på entreprenören? Vilka kostnadskonsekvenser ger det? Vad betyder det för kvalitén i undervisningen?

4.11 En ny överklagandebestämmelse införs

RF tillstyrker förslaget.

5. Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

RF vill uppmärksamma departementet på den skrivning där det står att Skolverket under 2022 och 2023 ska få fortsätta ta emot ansökningar och meddela beslut om anordnade av nationellt godkända idrottsutbildningar enligt de äldre bestämmelserna för två respektive en omgång.

RF menar att om Skolverket ska få ta emot ansökningar under 2022 bör det bli under enbart en antagningsomgång (inte två). Eleverna till de huvudmän som blir tillstyrkta under 2022 ansöker under hösten 2022 till SF för den idrottsliga uttagningen och i februari 2023 ansöker eleverna till gymnasiet för att starta sin utbildning hösten 2023, vilket är det sista läsåret innan det nya systemet startar. RF anser att de huvudmän som är berörda ska få sin tillstyrkan automatiskt förlängd med ett läsår, likt de huvudmän som har RIG. Detta under förutsättning att SF önskar förlänga tillstyrkan.

Vidare undrar RF att om Skolverket verkligen ska få fortsätta ta emot ansökningar för NIU 2023, eftersom de huvudmän som ska ansöka till det nya systemet också måste göra det 2023 för att eleverna ska kunna börja sin utbildning 2024.

Övriga överväganden

Ökad jämlikhet

Det råder ojämlikhet inom nuvarande idrottsgymnasiesystem. RF menar därför att en breddad rekrytering till idrottsgymnasieutbildning utifrån socioekonomi, samt att skapa bättre möjligheter för elever med utländsk bakgrund är ett viktigt utbildnings- och

idrottspolitiskt mål. Idrottslig talang finns representerat i hela samhället men föräldrars bakgrund är en tungt vägande faktor för möjligheten att gå på ett idrottsgymnasium.

Undantag för elever med stor idrottslig potential men lägre meritpoäng

Med hänvisning till ovan tycker RF att det kan finnas skäl att göra undantag från behörighets- och urvalsreglerna för antagning till nationella program i gymnasieskolan. Huvudpoängen med ett nytt idrottsgymnasiesystem är att bereda plats för ungdomar som behöver möjligheten att kombinera sin elitidrottssatsning med gymnasieutbildning, så att de kan utvecklas till framtida elitidrottare. Eftersom meritvärdena kan vara mycket höga för att komma in på ett önskvärt nationellt program kan det finnas, i exceptionella fall, skäl att göra undantag vid synnerliga skäl. RF föreslår därför att ett tillägg görs inom ramen för den fria kvoten, 7 kapitlet 3 § i gymnasieförordningen.

Grundläggande högskolebehörighet på yrkesprogrammen

RF vill lyfta problemet med att det finns krav på att läsa vissa fördjupningskurser inom programfördjupningen på yrkesprogrammen för att få ut behörighet och möjlighet att läsa meritvärdeskurser. När detta ska kombineras med specialidrott innebär det schematekniska problem och eleverna tvingas läsa ett orimligt högt antal gymnasiepoäng. RF önskar att denna problematik utreds vidare för att underlätta för de elever som väljer yrkesprogrammen.

SVERIGES RIKSIDROTTSFÖRBUND

Stefan Bergh
Generalsekreterare

Vid frågor kontakta Maja Uebel, maja.uebel@rfsisu.se